

Hume och dygderna

FPRA21:3 Moralfilosofins klassiker

Föreläsning 2

Dygd och last

Dygd och last är de primära moralbegreppen i Humes etik.

En dygd är ett karaktärsdrag som väcker välbehag och gillande (storsinnet, t.ex.). En last däremot väcker obehag och ogillande (som girighet).

TYPER AV DYGDER

Vad gör ett karaktärsdrag till en dygd?

DYGD – uppskattas för att...	Exempel
Angenäm för bäraren	<i>Jämnmod</i>
Angenäm för andra	<i>Kärleksfullhet</i>
Nyttig för bäraren	<i>Uthållighet</i>
Nyttig för andra	<i>Ärlighet</i>

OBS!

Empiriska generaliseringar,
inte definitioner

TYPER AV LASTER

LAST	Exempel
Obehaglig för bäraren	<i>Självförakt</i>
Obehaglig för andra	<i>Elakhet</i>
Onyttig/skadlig för bäraren	<i>Lättja</i>
Onyttig/skadlig för andra	<i>Oärlighet</i>

Personen före handlingen

- ❖ Värderingen av **karaktärer** (eller "sinnelag") är primär, enligt Hume.
- ❖ En dygd (eller last) är en uppsättning dispositioner som gör bäraren benägen att känna och reagera på vissa typiska sätt, och därmed också **motiverad att handla** på vissa typiska sätt.
- ❖ En handling värderas positivt som dygdig för att den uppfattas som en **manifestation av en dygdig karaktär**.

Sinne för dygd

- Vi känner dygden i handlingen när vi uppfattar att en människa betar sig i enlighet med sin dygdiga karaktär.
- Det är motivet bakom handlingen som gör handlingen dygdig.
- I princip kan två för övrigt identiska handlingar (t.ex. hjälp) värderas olika för att de har olika motiv, även om det i praktiken kan vara svårt eller omöjligt att "se" skillnaden.

De moraliska känslornas förklaring

- ❖ Hur och varför uppkommer de moraliska känslorna? Är de naturliga?
- ❖ De är **naturliga i motsats till mirakulösa**: Man behöver inte referera till någonting utomvärldsligt eller gudomligt för att förklara dem.
- ❖ De är **naturliga i motsats till sällsynta och ovanliga**. De förekommer (nästan) hos alla människor och i alla kulturer, och med endast smärre variationer.

Dygdernas ursprung och karaktär

Är de moraliska känslorna **naturliga i motsats till artificiella** (konstgjorda)? Uppkommer de, så att säga, spontant ur den mänskliga konstitutionen, eller beror de på någon form av mänsklig uppfinning, konvention eller inrättning?

Hume ger ett tvådelat svar. Han gör en åtskillnad mellan **naturliga dygder** och **konstgjorda dygder**. De förra ges en **psykologisk förklaring**, medan de senare ges en **sociologisk förklaring**.

DE KONSTGJORDA DYGDERNA

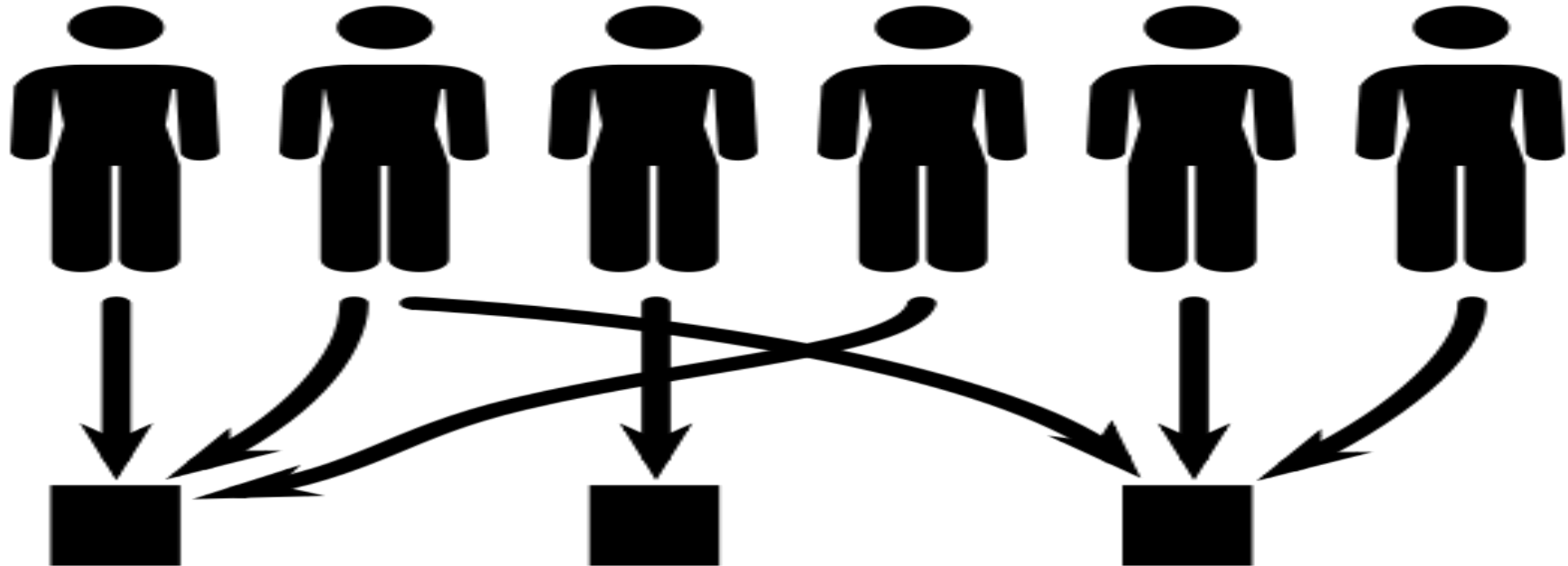
Distinktionen mellan naturliga och konstgjorda dygder

Ett karaktärsdrag är en *konstgjord dygd* om både
(i) dess *existens som karaktärsdrag* och
(ii) den etiska *uppskattningen* av det
är beroende av *mänskliga påfund: konventionella regler*.

En naturlig dygd involverar naturliga handlingsmotiv och uppskattas naturligt (på grund av det mänskliga psykets speciella beskaffenhet).

Platsen för det artificiella

- Det organiserade samhället
- Framgångsrikt samarbete

Humes konstgjorda

- Rättvisa
- Plikten att hålla löften
- Regeringsmakt och politisk lydnad/lojalitet
- Folkrätt
- Kyskhhet och blygsel (hos kvinnor)

Rättvisans dygd

- Med "rättvisa" avser Hume den sortens **ärlighet och hederlighet** som inbegriper en **respekt för äganderätten**.
- **"en beständig och permanent vilja att ge var och en vad han förtjänar"** —
att skydda människor i deras innehav och bruk av sådant som tillhör dem och i deras rätt att frivilligt överföra sin egendom till andra

Rättvisa – ingen naturlig sak

- Rättskaffens, rättrådiga människor värderas positivt i alla mänskliga samhällen, medan tjuvar, bedragare och andra skurkar är avskydda.
- Dessa reaktioner grundar sig inte på naturliga instinkter, utan är "socialt konstruerade" – dock allt annat än godtyckliga, enligt Hume.

"Ditt" och "mitt"- en konstruktion?

Argumentet för att rättvisa är artificiellt

- ① Rättvisa är antingen en naturlig dygd eller en konstgjord dygd.
- ② Det vi uppskattar i en dygd är motivet bakom de handlingar som manifesterar dygden.
- ③ Om rättvisa är en naturlig dygd, finns det ett naturligt motiv bakom rättvisa handlingar.
- ④ Men det finns inget sådant motiv.

Alltså är rättvisa en konstgjord dygd.

Varför finns det inget naturligt motiv bakom rättvist handlande?

Hume undersöker några möjliga kandidater, men utesluter dem för att de ofta (i enskilda fall) kommer i konflikt med vad rättvisan kräver.

- EGENKÄRLEK
- HÄNSYN TILL ALLMÄNINTRESSET
- PRIVAT VÄLVILJA

Varför finns det inget naturligt motiv bakom rättvist handlande?

Hume undersöker några möjliga kandidater, men utesluter dem för att de ofta (i enskilda fall) kommer i konflikt med vad rättvisan kräver.

- **EGENKÄRLEK**
- **HÄNSYN TILL ALLMÄNINTRESSET**
- **PRIVAT VÄLVILJA**

Rättvisan kräver att man t.ex. återbetalar en skuld. Men om man gör det till en "snåljåk eller trångsynt bråkmakare" blir allmänheten lidande, och man kan i strid med egenkärleken "utarma sig själv" genom att göra det rätta. ETC.

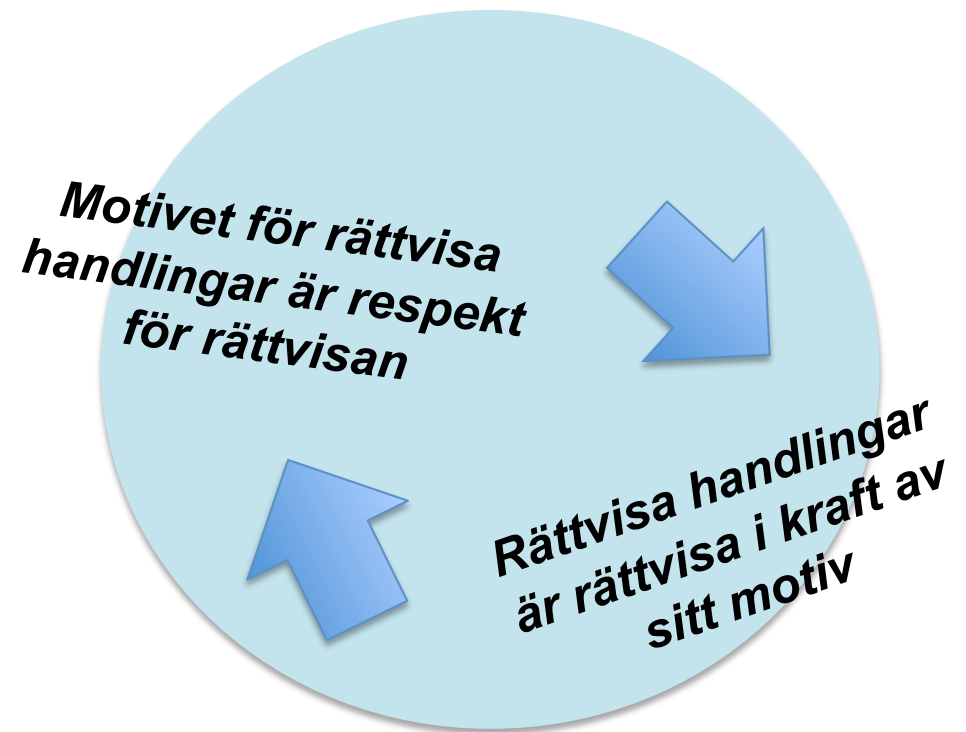
Det rätta motivet bakom rättvisa handlingar

"RESPEKT FÖR RÄTTVISAN"

- Detta motiv kan inte vara naturligt, eftersom det ger upphov till en sorts cirkularitet.
- Sådana "sofismer" skapar inte naturen.
- Rättvisans dygd är en mänsklig uppfinning och social konstruktion:

"de intryck som ger upphov till denna rättvisekänsla [är inte] naturliga för människans sinne, utan uppkommer genom konstgrepp och mänskliga konventioner"

HUMES CIRKEL

Rättvisans uppkomst - och det organiserade samhällets

Den lilla "naturliga" mänskliga gemenskapen...

- ✧ Definierad av släktskapsband och andra nära relationer
- ✧ Begränsad generositet
- ✧ Behovet av och begäret efter materiella resurser
- ✧ Konflikter med andra grupper om resurser
- ✧ Behovet av stabila innehav

SAMARBETETS FÖRDELAR OCH FORMER

Egenintresse Människor inser "helt naturligt" att de skulle klara sig bättre om de samarbetar - i en trygg och harmonisk samexistens

- Skapande av gemensamma resurser
- Överenskommelser om ömsesidig respekt för enskilda tillgångar och innehav
- Svikare straffas

Villkorlig intention – "jag tänker samarbeta om du tänker samarbeta"

Rättvisan kommer i grader

- ◆ Rättvisans regler och institutioner är inte något som formellt inrättas i ett enda slag.
- ◆ Rättvisan uppkommer utan våld och utan styrning från en central auktoritet.
- ◆ En praktik som långsamt och informellt växer fram och etableras i takt med att samarbetet blir framgångsrikt och stabiliseras.

EN KONVENTION ETABLERAS

Två män i en båt börjar ro mot ett mål dit båda vill komma. Båda anpassar sin rodd efter den andres och när de märker att det fungerar bra gör de ytterligare justeringar.... Varje anpassning blir ett förebildligt exempel och en uppmuntran att fortsätta.

- Rättvisans regler – för stabila innehav, förvärv och överlåtelse av egendom – stöds av ett långsiktigt egenintresse som opererar indirekt genom konventioner

- Varje persons åttlydnad av och anpassning till reglerna rättfärdigas av de fördelar han/hon kommer att få av att andra följer reglerna, tillsammans med kunskapen om att deras lydnad och anpassning är villkorad av hans/hennes

En känsla för rättvisa

- Uppfattad egennytta är, enligt Hume, tillräckligt för att få människor att acceptera och följa regler som de ser som nödvändiga för en trygg och harmonisk samvaro.
 - Men hur kommer det sig att *dygd* och *last* efterhand förbinds med rättvisa och orättvisa, att "vi knyter idén om dygd till rättvisa, och idén om last till orättvisa"?
- **Primärt.** Sympati eller medkännande identifikation med allmänintresset – "Rättvisa handlingar är nyttiga för folk i allmänhet" – och inlevelse i drabbade offers situation – "Orättvisa är skadligt".
 - **Sekundärt.** Privat uppfostran (inympanet av hederlighet som karaktärsdrag). Politisk propaganda (kultivering av en högaktning för rättvisa för att lättare kunna styra)
- **Hur blir rättvisan moraliserad?**

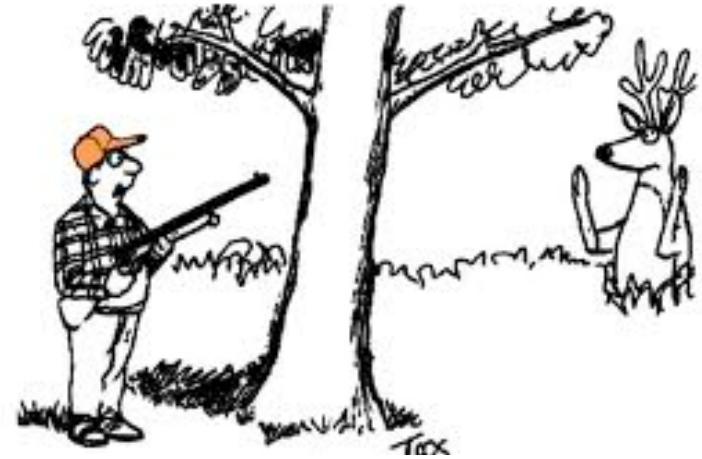
Ägandets fiktion

Med begrepp om ägande och egendom uppkommer fiktionen om att det finns en **verklig relation** mellan personer och deras tillhörigheter, som ett osynligt koppel. Ett sådant band får inte kapas hursomhelst.

Egendomsregler

- Regler för förvärv och frivillig överlåtelse av egendom är nödvändiga att ha
- De understöds av det långsiktiga egenintresset.
- Men de härleds inte ur förnuftsprinciper.
- Idéer associeras med varandra med fantasins hjälp.

Att en jägare har rätt till sitt byte är ingen förnuftsprincip. Jägarens arbete och flit förbinds kreativt med objektet (bytet).

Ägarbevis

Vid överlåtelse av egendom som är omöjlig eller alltför otymplig för att bära med sig används konventionen med ägarbevis, vilket ytterligare förstärker fiktionen om en verklig relation.

**Symboliskt
överlämnande**

I själva verket föreligger ingen verklig relation mellan ägare och egendom.

Ägande **består** helt enkelt i att andra människor moraliskt gillar och juridiskt tillåter P :s innehav av X och moraliskt ogillar och juridiskt förbjuder intrång i och inkräktanden på P :s innehav.

Egendomliga regler

✧ **Hur inrättas egendom vid det första samhällsbildandet?**

Regel: **Aktuellt innehav**

Därefter bestäms egendom av följande regler:

- ① **Besittning** ("Occupation")
– första innehavaren
- ② **Företräde** ("Prescription")
– långvarigt innehav
- ③ **Tillskott** ("Accession")
- ④ **Arv** ("Succession")

Löftesinstitutionen

**Den moralregel som
ålägger oss att
uppfylla löften är,
enligt Hume, inte
naturlig utan en
artificiell konstruktion**

1 Löftets naturliga obegriplighet

- Löften vore inte ens begripliga innan löftesinstitutionen har inrättats genom konventioner
- Människor som är "obekanta med samhället" skulle inte kunna ingå löftesbundna avtal med varandra – inte ens om de kunde läsa varandras tankar, enligt Hume

Löften och tankeakter

Om löften vore naturliga och presocialt begripliga, skulle de motsvaras av en tankeakt som skapar en förpliktelse.

Men så är inte fallet.

Att lova att göra X

Att besluta sig för att göra X

Att önska att man gjorde X

Att vilja (att välja att) göra X

Man blir ju inte automatiskt förpliktigad att göra X bara för att man beslutar sig för, önskar eller väljer att göra X!

Att lova att göra X

≠

Att besluta sig för att göra X

Att önska att man gjorde X

Att vilja (att välja att) göra X

2 *Det konstifika löftet*

Om ett löfte alls motsvarades av en tankeakt, så måste det vara (denna absurda):

***Vilja/välja att vara
förpliktigad att göra X***

Inga naturliga medel

- Ett löfte skapar en ny förpliktelse (något som bör göras).
- Om en ny förpliktelse uppstår, så uppstår också nya känslor, eftersom alla moraliska uppfattningar (t.ex. att något bör göras) är känslor (t.ex. av gillande).
- Men man kan aldrig *helt naturligt* med blott och bart en viljeakt skapa känslor – man kan inte välja att känna på ett visst sätt, eller välja känslor åt andra.

Om löften är förbundna med tankeakten att välja att vara förpliktigad, så kan denna tankeakt inte *helt naturligt* skapa en förpliktelse.

3 Humes cirkel - igen

Det finns inget naturligt motiv för att hålla löften

- Motivet för att hålla sina löften är plikt-känsla: att man bör hålla sina löften, att det är moraliskt rätt att göra det.
- Precis som i fallet med motivet för rättvisa handlingar leder detta till en cirkel. Något sådant kan inte naturen ha inympat i oss som instinkt eller böjelse. Alltså måste det vara artificiellt.

Motivet för att hålla sina löften är plikt-känsla: att det är moraliskt rätt

En löftes-uppfyllande handling är moraliskt rätt i kraft av sitt motiv

Löften är mänskliga uppfinningar, som har sin grund i samhällets intressen och behov

Människor är naturligt själviska och deras generositet är begränsad

De är bara benägna att göra främlingar en tjänst av **egenintresserade skäl** – i förväntan om en att få ut något av detta som de annars inte skulle ha fått

TJÄNSTER OCH GENTJÄNSTER

Ofta inte möjligt (eller önskvärt) att genomföra utbytet **samma tidpunkt**

Det skapar **osäkerhet**. Den ena parten kan bara hoppas på att den andra parten av **tacksamhet** skall återgälda tjänsten senare.

Utbytet av tjänster (och andra resurser) mellan icke-närstående individer blir begränsat – inte så omfattande som de annars skulle ha kunnat ha nytta av

Finns det något sätt att utöka utbytet?

Simultan reciprocitet

Icke-simultan reciprocitet

Löfteskonventionen

Folk inser lätt att fler ömsesidiga utbyten skulle tillgodose deras egenintresse

De behöver bara uttrycka sitt intresse av fler utbyten för att uppmuntra andra att ingå och hålla sådana överenskommelser

De hittar på särskilda ord för detta ändamål – *jag lovar* – så att ömsesidigt egennyttiga utbyten kan särskiljas från vänskapsbaserade akter av generositet

”Jag lovar att göra X”

Uttrycker en beslutsamhet att göra X vid ett senare tillfälle

Genom att använda ordet ”lova” utsätter man sig medvetet för risken att bli bestraffad i framtiden om man inte gör som man lovat.

Straff i form av att andra inte ingår löftesbundna avtal med en i framtiden för att man inte är pålitlig.

Jag avger ett löfte för att andra skall samarbeta med mig nu

- Första motivet: **EGENINTRESSE**

Jag håller mitt löfte så att andra vill samarbeta med mig i framtiden

- Andra motivet: **EGENINTRESSE**

Löften moraliseras

- Efterhand blir moraliska känslor förknippade med löftesinstitutionen – dygd och last
- Storskaliga samhällen med många anonyma transaktioner
- Inte förlita sig på rädslan för uteslutning

SYMPATI MED
ALLMÄNINTRESSET

UPPFOSTRAN

POLITISK PROPAGANDA

**Allmän beundran av pålitlighet och hederlighet
Skam när man inte håller sitt ord**

”Här *fingerar* vi (...) en ny tankeakt, som vi kallar *viljandet* av en förpliktelse, och på denna antar vi att moralen vilar”

✧ Att avge ett löfte signalerar att man har bestämt sig nu för att göra något senare

✧ Men, menar Hume, vi uppfattar löftet som en särskild tankeakt som **förbinder** oss att göra som vi lovat – ett osynligt, tvingande band mellan oss och en framtida handling.

✧ Detta är en fiktion som ger oss starka handlingsmotiverande känslor för att hålla våra löften.

Löftesfiktionen

Samhällets "naturlagar"

"Naturlagar" för att de är grundläggande och oundvikliga. De är ändå artificiella skapelser – ett "konstfärdigt och raffinerat sätt att tillfredsställa" våra passioner

- ① **Ägandets stabilitet**
- ② **Överföring av egendom genom samtycke**
- ③ **Uppfyllandet av löften**

Samhället är nödvändigt för mänsklig välfärd, och dessa lagar är nödvändiga för upprätthållandet av samhället, dess fred och trygghet